

Krutílková, Hana

Zavádění Mezinárodního dne žen v letech 1911–1914 v prostředí sociálně demokratické strany Rakouska, českých zemských organizací na Moravě a polské organizace v Haliči a Těšínském Slezsku

Studia historica Brunensia. 2021, vol. 68, iss. 2, pp. 5-24

ISSN 1803-7429 (print); ISSN 2336-4513 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SHB2021-2-1>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/144271>

License: [CC BY-NC-ND 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Access Date: 10. 12. 2023

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Kovaříková, Anna

Zavádění Mezinárodního dne žen v letech 1911–1914 v prostředí sociálně demokratické strany Rakouska, českých zemských organizací na Moravě a polské organizace v Haliči a Těšínském Slezsku

Studia historica Brunensia. 2021, vol. 68, iss. 2, pp. 5-24

ISSN 1803-7429 (print); ISSN 2336-4513 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SHB2021-2-1>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/144271>

License: [CC BY-NC-ND 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Access Date: 10. 12. 2023

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Zavádění Mezinárodního dne žen v letech 1911–1914 v prostředí sociálně demokratické strany Rakouska, českých zemských organizací na Moravě a polské organizace v Haliči a Těšínském Slezsku

Implementation of The International Women's Day between 1911 and 1914 in the milieu of The Austrian Social Democracy, Czech land party organizations in Moravia and Polish organizations in Teschen Silesia and Galicia

Hana Krutílková / krutilkova.hana@gmail.com

Historický ústav, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita

Abstract

This contribution deals with establishing of the International Women's Day in selected land or national organisations of social democracy before the First World War. Its primary goal is to answer, whether the introduction of the "new revolutionary holiday" in 1911 led to significant qualitative shifts in the content of women's activities contrary to previous years. Did the new holiday become the most visible manifestation of the "revolutionary struggle" of the female workers' socialist movement? Was the establishing of the International Women's Day reflected in rhythm of socialist women's organisations? Were there any differences in the land organisations of so called autonomist and centralist wing of Czech land social democracy in Moravia, social democracy in Austria, Silesia and Galicia? An integral part of this text is to outline of position of the new feast in relation to other spring memorial days in the socialistic calendar.

Keywords

social democracy, Austria, Moravia, Teschen Silesia, Galicia, International Women's Day, 1910–1914, gender

1 Vymezení příspěvku a hypotézy, použité prameny, dosavadní literatura

Podobně jako je tomu u všech svátků s dlouhou historickou tradicí, doznal i Mezinárodní den žen (dále jen MDŽ) ve 20. století řadu proměn. Existuje několik variant jeho zakládacího mýtu. Zatímco dnes je zřejmé, že svěbytné předpoklady k ustavení „svátku žen“ byly položeny současně na americkém kontinentě, v Evropě i Rusku, jednotlivé badatelky a badatelé mají tendenci zdůrazňovat především jeho národní kořeny. Německá i rakouská badatelská obec zpravidla operuje se zakládací ženskou internacionálou v roce 1907 ve Stuttgartu a s kodaňským socialistickým sjezdem v roce 1910, kdy v této tradici připadá k svátku měsíc březen a rok 1911.¹ Americké prostředí akcentuje rok 1857, případně první „Den žen“ v Chicagu 3. května 1908, či poslední neděli v únoru, která byla slavena v New Yorku 23. února 1909 jako „National Women’s Day“.²

Mezinárodní den žen byl využíván nejen k feministickým proklamacím, ale také k nejrůznějším ideově či ideologicky orientovaným účelům. To lze dokumentovat v celém 20. století, kdy se stával nejen oslavou dosažení občanských a volebních práv žen, ale byl na něj vázán i další politický podtext, často protestního či proklamačního charakteru.³ Svátek nesloužil pouze k manifestaci za volební právo žen, ale stal se součástí upevňování mocenských pozic politických stran. Takový příklad lze uvést z prvorepublikového Rakouska, kdy byl MDŽ roku 1919 označován za „komunistický projekt“.⁴ Měl však i kon-

- 1 Binder, Charlotte: *Der Internationale Frauentag nach der Dekonstruktion von Geschlecht. Eine empirisch-qualitative Vergleichstudie zu Bündnispolitiken im Rahmen des 8. März in Berlin und in Istanbul*. Disertační práce Univerzity v Brémách. Bremen 2016, s. 66.
- 2 Kaplan, Temna: *On the Socialist Origins of International Women’s Day*. *Off Our Backs* 16, 1986, č. 3, s. 1; Wurms, Renate: *Wir wollen Freiheit, Frieden, Recht. Der Internationale Frauentag. Zur Geschichte des 8. März*. Frankfurt am Main 1980, s. 7; Goldberg Ruthchild, Rochelle: *From West to East. International Women’s Day, the First Decade*. *Aspasia* 6, 2012, s. 2.
- 3 Kupř. zatímco v Německu nabýval za první světové války diskurz o MDŽ podobu dne za mír, ve výmarském období byl svátek slaven jako protestní den proti nebezpečí nástupu nacismu. Z toho důvodu byl např. v Rakousku v letech 1933–1945 svátek zakázán. V současné Indii je MDŽ využíván k verbalizaci nevyřešených společenských témat, jako jsou mnohoženství, velký počet potratů ženských plodů či usmrcování novorozeňat ženského pohlaví. Oslavy MDŽ v určitých letech pak nabývaly specifického významu kvůli geopolitickým konsekvencím – např. oslava MDŽ v Rusku 23. února 1917 je považována za jeden z významných projevů krize carského režimu. Jiný příklad lze uvést z Egypta, kdy vystoupení žen u příležitosti oslav MDŽ v roce 2011 signalizovalo, že se přidávají k protestům vůči prezidentu Muhammadu Husnímu Mubarakovi a stávají se nedílnou součástí Egyptské revoluce. Wurms, R.: *Wir wollen Freiheit*, s. 5; Binder, Ch.: *Der Internationale Frauentag*, s. 67; Robinson, Gail: *The global struggle for women’s right*. *Great Decisions*, 2003, s. 95; Bandhauer-Schöffmann, Irene: *Absenz, Resistenz und Erinnerung. Frauentage zwischen 1933 und 1945 und die Thematisierung von Faschismus und Krieg*. In: Niederkofler, Heidi – Mesner, Maria – Zechner, Johanna (edd.): *Frauentag! Erfindung und Karriere einer Tradition*, Wien 2011, s. 106–139; Melancon, Michael: *International Women’s Day, the Finland Station Proclamation, and the February Revolution. A Reply to Longley and White*. *Soviet Studies* 42, 1990, č. 3, s. 583; Hafez, Sherine: *No longer a bargain. Women, masculinity, and the Egyptian uprising*. *American Ethnologist, Journal of the American Ethnological Society* 39, 2012, č. 1, s. 37. <https://www.digitales-deutsches-frauenarchiv.de/themen/die-geschichten-des-internationalen-frauentages>, [cit. 17. 1. 2020].
- 4 Hauch, Gabriella: *„Eins fühlen mit den Genossinnen der Welt“. Kampf- und Feiertage der Differenz: Internationale Frauentage in der Ersten Republik Österreich*. In: Niederkofler, H. – Mesner, M. – Zechner, J. (edd): *Frauentag!*, s. 68.

solidační propagandistickou funkci, kdy kupř. v Československu 80. let 20. století sloužil jako prostředek zavádění měnící se genderové státní strategie. Skrze něj režim produkoval nahlížení na ženy jako na matky a mírotvorkyně, ale především glorifikoval sám sebe.⁵

V tomto příspěvku se vrátím k prvním ročníkům tohoto svátku. Budu pracovat s tezí rakouské historičky Gabrielly Hauch, která se domnívá, že před první světovou válkou byly aktivity sociálních demokratek viditelné zejména při oslavách MDŽ, zatímco v průběhu roku se socialistky koncentrovaly spíše na budování „ženské kultury“ v rámci strany.⁶ Odpovědi na vymezené otázky budu hledat v oficiálním ženském periodickém tisku Sociálně-demokratické strany Rakouska (Sozialdemokratische Partei Österreichs/ Arbeiterinnen-Zeitung), autonomistického a centralistického křídla české sociální demokracie na Moravě (Československá sociálně-demokratická dělnická strana a Česká sociálně-demokratická dělnická strana Rakouska/ Ženský list, Žena) a Polské sociálně-demokratické strany Haliče a Těšínského Slezska (Polska Partia Socjalno-Demokratyczna Galicji i Śląska Cieszyńskiego/ Głos Kobiet). Jelikož některé ročníky Ženského listu nejsou kvůli špatnému stavu přístupné ke studiu, budu je kombinovat s oficiálním stranickým tiskem. Metodologický rámec tohoto příspěvku tvoří kombinace genderové a obsahové analýzy textů. Nejpodrobněji se budu věnovat rakouskému prostředí, které určovalo oficiální stranický diskurz v Předlitavsku. Z jeho periodik byl přebírán obsah mediálních sdělení v dalších částech monarchie a také se podle nich odvíjela skladba řešených problémů. Aby nedocházelo k přílišnému opakování stejných údajů, pokusím se pro moravské a polské prostředí vyhodnotit, v čem spočívala jejich specifika.

Z dosavadní literatury je nutné využít základní syntézy k dějinám sociální demokracie v jednotlivých oblastech.⁷ V současnosti je též k dispozici několik obecnějších příspěvků k genderové problematice v rámci sociální demokracie zabývajících se obdobím těsně před první světovou válkou.⁸ Nezbytnou pomůckou jsou nečetné publikace věnující se střeoevropské historii MDŽ v průběhu 20. století.⁹

5 Gelnarová, Jitka: *Ach ty ženy, jak to všechno stihnou... MDŽ v režimní propagandě v Československu osmdesátých let dvacátého století*. In: Malý, Ivan a kol.: *Česká společnost a kultura v osmdesátých letech dvacátého století*. Praha 2015, s. 28–32.

6 Hauch, Gabriella: *Frauen bewegen Politik. Österreich 1848–1938*. Innsbruck-Wien-Bozen 2009, s. 98.

7 Maderthaner, Wolfgang (ed.): *Sozialdemokratie und Habsburger Staat. Die Geschichte der österreichischen Sozialdemokratie. Band 1*. Wien 1988; Fasora, Lukáš: *Stáří k poradě, mládí k boji. Radikalizace mladé generace českých socialistů 1900–1920*. Brno 2015; Galandauer, Jan: *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ. České dělnické hnutí v letech 1889–1921*. Praha 1986; Najdus, Walentyna: *Polska partia socjalno-demokratyczna Galicji i Śląska 1890–1919*. Warszawa 1983; Stepniak, Andrzej: *Polská sociálně-demokratická strana na Těšínském Slezsku a na moravském pohraničí. Struktura a organizační vývoj*. Slezský Sborník 84, 1986, s. 264–273.

8 Z nejdůležitějších viz Rebhan, Hanno: *Entwicklung zur Demokratie in Österreich. Verfassung, Kampf und Gleichstellung in der Habsburgermonarchie (1867–1918)*. Marburg 2014; Wohlgemuthová, Renata: *Účast žen v české sociální demokracii*. Československý časopis historický 13, 1965, s. 403–418.

9 Niederkofler, H. – Mesner, M. – Zechner, J. (edd): *Frauentag!*; Wurms, R.: *Wir wollen Freiheit*; Dadej, Iwona – Leszczawki-Schwerk, Angélique: *Same but different? Polish Women's Rights Activists and the Beginning of the International Women's Day around 1911*. Přístupné na: https://www.academia.edu/13876417/Together_and_Apart_Polish_Womens_Rights_Activists_and_the_Beginnings_of_International_Womens_Day_Around_1911 [cit. 23. 10. 2019].

2 Důvody zavedení nového svátku – nástin

Příčiny vzniku MDŽ v roce 1911 ve střední Evropě byly dány souběhem hned několika různých okolností. Jelikož se důvodům zavádění MDŽ zabývala již řada autorek, načrtnu jen stručně základní tendence vedoucí k etablování svátku zaměřeného primárně na ženy. Hlavním důvodem pro jeho instalování bylo plošně nepřidělení volebního práva ženám ve státech střední a západní Evropy, v případě Rakouska-Uherska v rámci Beckovy volební reformy z roku 1907. Tento fakt zapříčinil, že se ženy jako skupina příliš nezajímaly o činnost sociální demokracie, která se před rokem 1914 aktivně nezasazovala o tento požadavek pro jeho neprosaditelnost. Aktivní volební právo mužů bylo v této době bráno jako základní, zatímco volební právo žen jako nikoliv nutný předpoklad k nastolení socialistické společnosti.¹⁰ Koncepční řešení volebních práv žen bylo ve straně spíše odkládáno či překrýváno drobnějšími úspěchy, jako bylo prosazení zákazu noční práce žen a dětí apod.¹¹

Souběh těchto okolností zapříčinil zpoždění socialistů za konkurenčními politickými stranami, zejména katolíky, kteří již v této době budovali své masové ženské organizace. Feministický diskurz, sílící plošně kolem roku 1910, zviditelnil ženy v očích sociálních demokratů jako skupinu, jíž je potřeba organizačně podchytit, definovat její cíle a využít v každodenní propagandě. Souběžně s tím se v různých politických prostředích množily debaty o oprávněnosti aktivního a částečně i pasivního volebního práva žen, které vyústily v požadavek, aby bylo zrušeno nařízení § 30 spolkového zákona z roku 1867, kterým se zakazovala účast žen v politických spolcích.¹²

K opětovnému budování struktury ženských socialistických politických organizací v prvním desetiletí 20. století byl používán koncept nové dělnické ženy, jedné z variant nové moderní ženy z přelomu 19. a 20. století. Ta byla na rozdíl od staršího konceptu – ženy vykořisťované, jejímiž nejzjevnějšími atributy byly mateřství a špatná pracovní zkušenost v továrnách – zobrazována jako radikální, fyzicky přiměřeně obdařená bojovnice. Nechyběla jí motivace ani aktivní přístup. Jedním z nejviditelnějších projevů nového konceptu byl právě MDŽ. Svátek na řadě míst obnovil agitaci mezi socialistkami, rozproudil život ve starších střediscích i přispěl k zakládání nových buněk. MDŽ současně napomohl socialistům a socialistkám k pronikání do dosud málo podchycených oblastí a prostředí.¹³ Oslavy svátku rovněž sloužily jako důkaz toho, že sociální demokracie je moderní, pokrokovou a zejména tradičně „protestní stranou“, a to přestože jednotlivci

10 K otázce volebního práva žen v socialistickém rakouském prostředí Hauch, Gabriella: *Der diskrete Charme des Nebenwiderspruchs. Zur sozialdemokratischen Frauenbewegung vor 1918*. In: Maderthaner, W. (ed.): *Sozialdemokratie*, s. 111–114; Rebhan, H.: *Entwicklung*, s. 158–174.

11 Dufurat, Joanna: *Dyskusje wokół działalności Centralnego Wydziału Kobięcego PPS i miejsca kobiet w ruchu socjalistycznym w latach 1918–1939*. In: Kulak, Teresa – Dajnowicz, Małgorzata (edd.): *Drogi kobiet do polityki. Na przestrzeni XVIII–XXI wieku*. Wrocław 2016, s. 284–285.

12 Rebhan, H.: *Entwicklung*, s. 180–82.

13 Krutílková, Hana: *Polské socialistky na Těšínském Slezsku a moravském pohraničí před první světovou válkou*. In: Těšínský muzejní sborník / Cieszyńskie Studia Muzealne 2020, 7, s. 173–174, 176–177; táz.: *The International Women's Day and its role in the consolidation of the female socialist worker's movement in Moravia before 1914*. *Kwartalnik UR Journal of Humanities and Social Sciences*, v tisku.

vá ústředí byla zmítána vnitrostranickými rozkoly a čelila především ze strany mládeže značné kritice.¹⁴

3 K pozici svátku v socialistickém kalendáři

Mezi lety 1911–1914 nebyl MDŽ pevně ukotven ke konkrétnímu dni a jeho datum se pohybovalo mezi dvěma měsíci, totiž březnem a květnem, které byly už dříve využívány k disciplinaci členské socialistické základny. Dá se říci, že v těchto měsících byl nejintenzivněji formován „nový socialistický člověk“.¹⁵ Převažující spojení MDŽ s prvním měsícem bylo logické a vyvěralo z několika různých inspiračních zdrojů. 8. březen 1908 se odkazoval na stávkou Newyorčanek za zlepšení pracovních podmínek v textilkách, kdy od následujícího roku operovala Socialistická strana Ameriky s tímto dnem jako s památným. K 18. březnu 1911 se vztahovalo 40. výročí Pařížské komuny (1871), k 19. dni měsíce naopak příslib demokratických reforem v Prusku (1848). Nemalý vliv měly také demonstrace za volební právo žen ve Velké Británii v předjaří roku 1910.¹⁶

Březnové termíny však již byly částečně „obsazené“. V socialistickém kalendáři byl v tom měsíci oslavován počátek demokratické revoluce (13. březen 1848). Reminiscence na tento den však ustupovaly v socialistickém ženském tisku jednoznačně oslavám MDŽ. Už v roce 1911 se jevily slavnosti roku 1848 jako spíše upozaděné, případně byly agitačně využity k posílení pozice MDŽ.¹⁷ Vážnější „konkurenci“ pro nový ženský svátek představovalo výročí úmrtí Karla Marxe, připadající na 14. březen. Přípomínkové texty o teoretikovi socialismu byly ovšem v socialistickém ženském tisku zařazovány až po hlavních agitačních zprávách o MDŽ a nikterak tak nový svátek neohrožovaly.¹⁸ Počátkem roku bývaly také slaveny narozeniny Augusta Bebel, jenž definoval postavení dělnické ženy, ovšem zmínky o něm zaznamenány pouze v únoru 1910. V pozdějších letech býval druhý kalendářní měsíc zcela překryt agitací k MDŽ. Bebelův odkaz byl oživen zejména po jeho úmrtí v srpnu 1913, kdy byla filozofovi věnována řada mediálních textů. V případě listu *Arbeiterinnen-Zeitung* šlo o celé jedno speciální číslo. Články o něm však neměly výrazný mobilizační potenciál, spíše vzpomínkový charakter.¹⁹

MDŽ je celosvětově typicky spojován s 8. březnem, ale toto datum nebylo před rokem 1914 ustáleno. Ve sledovaném časovém úseku byl svátek slaven většinou 19. března 1911,

14 Fasora, L.: *Stáří*, s. 82–83.

15 Obecně k využívání svátků k sociální disciplinaci viz Hájková, Dagmar – Horák, Pavel – Kessler, Vojtěch a kol. (edd.): *Sláva republice! Oficiální svátky a oslavy v meziválečném Československu*. Praha 2018, s. 16–20.

16 Binder, Ch.: *Der Internationale Frauentag*, s. 66; <https://www.leftvoice.org/International-Women-s-Day-Feminism-and-Workers-Movements>, [cít 17. 1. 2020].

17 *Wien. Arbeiterinnen-Zeitung* (dále jen AZ) 20, 28. 2. 1911, č. 5, s. 9; *Právo dnes*. Žena 4, 13. 3. 1914, č. 6, s. 8.

18 *Karl Marx*. AZ 22, 18. 3. 1913, č. 6, s. 1–2; *Karel Marx*. Žena 3, 13. 3. 1913, č. 6, s. 6–8.

19 *Zu August Bebel 70. Geburtstag*. AZ 19, 15. 2. 1910, č. 4, s. 2–3; celé číslo AZ 22, 26. 8. 1913, č. 17; *Soudruh Bebel*. Žena 3, 28. 8. 1913, č. 18, s. 1–5; *Soudruh Bebel*. Žena 3, 28. 8. 1913, č. 18, s. 1–5; *Bebelův odkaz ženám*. Rovnost 29, 24. 8. 1913, č. 194, s. 7.

12. května 1912, 9. března 1913 a 8. března 1914. Největšího ohlasu se dostalo hned prvnímu ročníku, který byl považován za památný den a byl přirovnáván k zahájení generální stávky 28. listopadu 1905.²⁰ Květnový termín roku 1912 byl určen datem říšských voleb v Německu.²¹ Většina socialistických ženských středisek oficiální stanovené termíny MDŽ respektovala, v některých případech však bylo datum MDŽ přizpůsobeno regionálním podmínkám. Např. brněnské zemské autonomistické vedení sociální demokracie si datum svátku v roce 1912 posunulo až na 20. května a stejně si počínalo i v dalším roce, kdy oslavy MDŽ proběhly 10. března. Stály za tím zcela praktické důvody – řádný termín totiž připadal na neděli a pořadatelé chtěli zajistit co největší počet aktivistek z řad pracujících dělnic, docházejících do Brna často pěšky z okolních obcí.²²

Oslavy MDŽ se velmi rychle staly podobně jako prvomájové oslavy běžnou součástí rytmu socialistického kalendáře. Zatímco svátek práce byl pojímán jako den, kdy se projevovала „láska“ ke straně a jde o „veliký den“ či „největší svátek uvědomělého dělnictva“, s MDŽ se pojily ryze genderové konotace.²³ Z jiného úhlu pohledu mohl být 1. máj považován za „svátek mužů“. Teprve až od posledních předválečných let se ženy objevovaly na květnových oslavách na pozicích mluvčích a byly jim věnovány části proslovů. MDŽ se též kvůli pozdější době jeho vzniku nepodařilo vtisknout punc dne, kdy dochází ke konfrontacím se státním aparátem, jako tomu bylo v případě zavádění 1. máje v 90. letech 19. století. Oslavy obou svátků však na sebe z agitačního hlediska velmi dobře navazovaly a vzájemně se doplňovaly. Jediný případ, kdy tomu tak nebylo, nastal v roce 1912, kdy byl zvolený termín MDŽ krátce po svátku práce považován za fiasko, jelikož prvnímu nebyl dán dostatečný prostor.²⁴ V ženském socialistickém tisku MDŽ většinově zastíňoval 1. máj. Definitivní verdikt o vzájemné pozici obou svátků je však možné vyslovit až po hlubším výzkumu, v němž by neměl chybět stranický tisk orientovaný na celou členskou základnu.

První ročník MDŽ na sebe současně přebíral rovnostářský diskurz namířený vůči poměrům ve vlastní straně.²⁵ Po jeho uskutečnění se objevovaly informace, že demokratičtější prostředí, které bylo s novým svátkem spojeno, způsobilo, že se socialistky již tolik nebály hovořit o genderových problémech v rámci sociální demokracie.²⁶ V socialistickém ženském tisku se také mužům, kteří emancipaci žen podporovali, dostávalo výsostného označení za „vzorné“ a ty, jež „[...] pochopili ženskou otázku a přispěli svou radou a pomocí k jejímu řešení“.²⁷ Ve Štýrsku se dokonce týdnem mezi 8.–15. březnem 1914 dostalo díky oslavám MDŽ pojmenování „rudý“. V místním socialistickém periodiku bylo pro MDŽ určeno celé jedno „ženské“ číslo. Svátek zde byl nejen masově slaven, ale straničtí

20 *Devatenáctý březen dnem žen*. Ženský list (dále jen ŽL) 20, 16. 3. 1911, č. 11, s. 6.

21 Wurms, R.: *Wir wollen Freiheit*, s. 21.

22 *Brněnská manifestace za právo žen*. ŽL 21, 6. 6. 1912, č. 23, s. 3–4; *Manifestační den za hlasovací právo žen*. Rovnost 29, 16. 2. 1913, č. 39, s. 5.

23 *Prvním květnem*. Žena 3, 9. 4. 1913, č. 8, s. 1; Skaunic, Augustin: *Pozdrav lásky*. Žena 4, 23. 4. 1914, č. 9, s. 1; *Veliký den*. Žena 4, 23. 4. 1914, č. 9, s. 2–3.

24 Wurms, R.: *Wir wollen Freiheit*, s. 21–22.

25 *Gleiche Rechte*. AZ 20, 14. 3. 1911, č. 6, s. 4–6.

26 *Prostějov*. ŽL 20, 31. 8. 1911, č. 35, s. 8.

27 *Žďánice*. Žena 3, 22. 5. 1913, č. 11, s. 11.

důvěrníci navíc obcházel v tomto termínu domy a ulice a agitovali za volební právo žen a vstup do strany.²⁸

4 Kalendářní rok socialistických ženských organizací před zavedením MDŽ

4.1 Rakouské země

Průběh kalendářního roku v listu *Arbeiterinnen-Zeitung*, které vycházelo od roku 1892 ve Vídni jako oficiální tiskový orgán německy hovořících socialistek Předlitavska, budeme analyzovat na příkladu roku 1910. Nelze si nevsimnout, že v průběhu roku se periodikum snažilo obsáhnout co možná nejširší portfolio témat. Mezi nejfrekventovanější patřila jednoznačně otázka zdražování potravin, zejména masa, a volební právo žen. Za méně podstatná témata lze označit nemocenské a úrazové pojištění dělnic, účast žen v nemocenských pokladnách, zdravotědu apod.²⁹

Téma občanských práv žen bylo pojímáno jako absence aktivního volebního práva a bylo součástí celoročních protestních akcí. Objevovalo se však i samostatně. Pod vlivem probíhajících bojů za volební právo žen ve Velké Británii, o nichž list *Arbeiterinnen-Zeitung* referoval, byla tato problematika zařazena v březnových a dubnových číslech.³⁰ Vrcholem jarní volební kampaně byla vídeňská demonstrace 13. dubna 1910 za politická práva žen.³¹ V tomto duchu doznívaly také oslavy 1. máje, které nabývaly protestního a revolučního tónu a na něž bylo téma rovněž navázáno.³²

Po oficiálních oslavách revoluční diskurz rychle slábl a periodikum se obracelo k otázkám mateřství, výchově dětí a školní docházce.³³ Z přehledu aktivit ženských politických buněk z jednotlivých rakouských zemí je patrné, že letní měsíce byly věnovány běžné organizační práci. Aktivita jednotlivých ženských politických organizací opadly, případně směřovaly k zábavě.³⁴ V letních měsících celkově ubylo zpráv a vyskytl se tak prostor probírat i méně podstatné záležitosti spojené se zdravotědou a hygienou.³⁵

28 *Eine „rote Woche“ für die Frauen.* AZ 23, 3. 3. 1914, č. 5, s. 9.

29 Kupř. *Arbeiterinnen und Krankenkassen.* AZ 19, 1. 4. 1910, č. 7, s. 2; *Schutz den Frauen.* AZ 19, 26. 4. 1910, č. 9, s. 3.

30 *Der Kampf um das Frauenstimmrecht in England.* AZ 19, 1. 3. 1910, č. 5, s. 4–5; *Frauenpersonen.* AZ 19, 15. 3. 1910, č. 6, s. 1–2; *Die Frauen sind nicht rechtlos.* AZ 19, 1. 4. 1910, č. 7, s. 1–2; *Das Frauen und das Parlament.* AZ 19, 12. 4. 1910, č. 8, s. 1–2.

31 *Die Frauendemonstration für politische Rechte.* AZ 19, 26. 4. 1910, č. 9, s. 3–5.

32 *Der 1. Mai 1910.* AZ 19, 26. 4. 1910, č. 9, s. 2.

33 *Die öffentliche Mädchenschule als Vorbereitung für das Leben.* AZ 19, 24. 5. 1910, č. 11, s. 3; *Die öffentliche Mädchenschule als Vorbereitung für das Leben.* AZ 19, 7. 6. 1910, č. 12, s. 2–4 a 21. 6. 1910, č. 13, s. 1–3; *Was soll das Kind wissen und können, wenn es in die Volksschule eintritt?* AZ 19, 5. 7. 1910, č. 14, s. 2; *Tirol.* AZ 19, 2. 8. 1910, č. 16, s. 8–9.

34 Např. *Niederösterreich.* AZ 19, 7. 6. 1910, č. 12, s. 6; *Die wachsende Zahl der in den Gewerkschaften organisierten Frauen.* AZ 19, 5. 7. 1910, č. 14, s. 1; *Steiermark.* AZ 19, 19. 7. 1910, č. 15, s. 8; *Steiermark.* AZ 19, 2. 8. 1910, č. 16, s. 8.

35 *Wien.* AZ 19, 7. 6. 1910, č. 12, s. 7; *Niederösterreich.* AZ 19, 19. 7. 1910, č. 15, s. 8.

V průběhu července a srpna 1910 byl obsah periodika Arbeiterinnen-Zeitung podřízen stále palčivějšímu problému zdražování základních životních potřeb.³⁶ Srpnová čísla listu hovořila dokonce o „válce o maso“. Toto téma pak dominovalo podzimmím číslům, kdy se 2. října uskutečnila ve Vídni protidrahotní demonstrace.³⁷ Zajímavé je, že se tato otázka stala součástí narativu o „ženských povinnostech“, jelikož boj proti zdražování potravin byl prezentován jako „záležitost žen“.³⁸ Potravinová krize šla ruku v ruce s růstem nákladů na bydlení. Tento problém však nebyl řešen tak intenzivně a nebyl mu dáván podobně velký prostor. Objevoval se zejména v období Vánoc.³⁹ Všeobecně skloňované zdražování potravin bylo ženským socialistickým tiskem využíváno k argumentaci za oprávněný nárok na volební právo žen. Paralelně s demonstracemi totiž probíhal v Kodani kongres II. Internacionály, na kterém bylo rozhodnuto o založení MDŽ a dalších opatřeních vedoucích k zviditelnování „specificky ženských“ společenských problémů.⁴⁰ V období Vánoc se ženské socialistické buňky soustředily na běžnou organizační činnost, pozornost se obracela též na dětskou problematiku. Socialistické dělnice podobně jako měšťanky pořádaly vánoční besídky, na nichž obdarovávaly chudou mládež jídelm a oblečením.⁴¹

Rok 1910 tak měl v rakouském prostředí dva vrcholy, a to březen až květen a srpen až říjen. Analýza mediálních textů svědčí o nahodilosti témat, utvářených spíše vnějšími podněty než opakujícím se „bojem“/„kampaněmi“/„demonstracemi“ apod. Radikalismus byl vázán především na hmotné zaopatření rodin a volební právo žen, které se vzájemně prolínaly po celý rok.

4.2 Morava

České ženské socialistické organizace na Moravě se v letech bezprostředně předcházejícím zavedení MDŽ nacházely v organizační krizi, projevující se hledáním nových agitačních i vedoucích tváří. Většina mediálních článků v deníku Rovnost a dalších periodicích⁴² směřovaná k ženám se proto zabývala výchovou nové generace socialistek. Je potřeba připomenout, že počátkem roku 1910 vrcholil v českých zemích vnitrostranický rozkol, kdy došlo k rozdělení sociální demokracie na Moravě tzv. autonomisty (Československá sociálně-demokratická dělnická strana) a centralisty (Česká sociálně-demokra-

36 *Niederösterreich. Oberösterreich. Steiermark.* AZ 19, 5. 7. 1910, č. 14, s. 8–9; *Steiermark.* AZ 19, 19. 7. 1910, č. 15, s. 8.

37 *Fleischkrieg in Niederösterreich.* AZ 19, 2. 8. 1910, č. 16, s. 1–2; *Krieg um Fleischwucher!* AZ 19, 30. 8. 1910, č. 18, s. 3; *Der 2. Oktober.* AZ 19, 11. 10. 1910, č. 21, s. 1–2.

38 *Steiermark.* AZ 19, 8. 11. 1911, č. 23, s. 8.

39 *Genossinnen!* AZ 19, 6. 12. 1910, č. 25, s. 1; *Weihnachten im Zeichen der Lebensmittel und Wohnungsteuerung.* AZ 19, 20. 12. 1910, č. 26, s. 1–2.

40 *Die zweite internationale Frauenkonferenz.* AZ 19, 13. 9. 1910, č. 19, s. 1–2; *Verhandlungen der Zweiten internationalen Frauenkonferenz.* AZ 19, 27. 9. 1910, č. 20, s. 2–3.

41 *Tirol.* AZ 20, 17. 1. 1911, č. 2, s. 7.

42 Důvodem pro využití těchto periodik je skutečnost, že fyzický stav dochovaných exemplářů Ženského listu nedovoluje u ročníků 1910 a 1913 studium.

tická dělnická strana Rakouska).⁴³ Ve větších centrech byly proto podniknuty kroky směřující k upevnění oslabených ženských ústředí. I přesto v kalendářním roce spatřujeme určitou dynamiku činností.

Nejdříve se budeme věnovat autonomistickému křídlu a jeho periodikům *Rovnost*, *Duch času*, *Hlas lidu* a *Slovácko*.⁴⁴ Počátek roku byl v ženských skupinách věnován organizační a zábavní činnosti včetně pořádání plesů.⁴⁵ V předjaří nabývala na důležitosti otázka zdražování potravin, ne však s takovou intenzitou jako v rakouském prostředí.⁴⁶ Za nejdůležitější můžeme označit snahu po ukotvení vlastní pozice. Ve vztahu k ženám byla v prvních měsících roku skloňována problematika manželství, která byla namířena vůči nejvážnější politické konkurenci – katolíkům. Byl s tím spojen narativ o „nepřejícnosti protivníků“ ve věci volebního práva žen.⁴⁷ Téma se ukazovalo jako důležité především v těch oblastech, kde byly autonomistické ženské socialistické struktury slabé.⁴⁸ V únoru byly náznakově rozebírány aktivity za volební právo žen v cizině.⁴⁹ Jádrem agitace však jednoznačně směřovalo k oslavám svátku práce.⁵⁰

Záhy poté se uchýlily ženské autonomistické socialistické organizace k pořádání volnočasových aktivit.⁵¹ V srpnu se rovněž na Moravě dostala do popředí otázka zdražování potravin, v závěru letních prázdnin se však objevilo téma emancipace českého školství, které v rakouském prostředí nemělo oporu.⁵² Téma nacionalismu ustoupilo v září protidrahotným bouřím. Ty byly rovněž zde považovány za ryze „ženskou věc“, ve které by se socialistky měly angažovat jako „dobré dělnické matky“. Tato vlna, jež nebyla na rozdíl od rakouského prostředí spojena s rovnostářskými proklamacemi, ale s odporem proti novým zemským daním, opadla těsně před Vánoci.⁵³ Zprávy o uspořádání kodaňského setkání měly spíše informační charakter.⁵⁴

43 Stranický rozkol probíhající v letech 1910–1911 byl způsoben názorovou rozepří na téma nacionalismus a s ním spojeného financování satelitních organizací. V jeho důsledku došlo na rozlučku mezi tzv. autonomisty, hlásící se k české sociální demokracii v Praze, a centralisty, kteří zůstali loajální Vídni. Přehledně viz Beneš, Jakub S.: *Workers and Nationalism. Czech and German Social Democracy in Habsburg Austria, 1890–1918*. Oxford – New York, 2016, s. 176–186.

44 *Výchova dětí, žen a socialismus*. *Rovnost* 26, č. 3, 4. 1. 1910, s. 7; *Za účelem prohloubení a vzpružená agitace mezi ženami a dívkami*. *Rovnost* 26, 4. 1. 1910, č. 3, s. 7; Mka, J.: *Žena a organizace (Z Lipnicka)*. *Hlas lidu* (dále jen HL) 25, 19. 2. 1910, č. 14, s. 2.

45 *Brno*. *Rovnost* 26, č. 6, 7. 1. 1910, s. 7; *Návrhy přijaté na okresní konferenci*. *Rovnost* 26, 22. 1. 1910, č. 21, s. 5.

46 *Rosice*. *Rovnost* 26, 3. 2. 1910, č. 33, s. 7. Demonstrace byly součástí takto orientovaného masového hnutí v letech 1907–1912. Viz Galandauer, J.: *Od Hainfeldu*, s. 86.

47 *Židenice*. *Rovnost* 26, 25. 2. 1910, č. 55, s. 6; *Klerikálové proti volebnímu právu žen*. *Rovnost* 26, 3. 4. 1910, č. 90, s. 2; *Žena ať mlčí v církvi!* HL 25, 16. 3. 1910, č. 21, s. 6; *Reforma manželství v Rakousku*. HL 25, 1. 6. 1910, č. 43, s. 1.

48 Šlo zejména o Ostravsko a Slovácko. Výběrově *Škola pod kutnou černých*. *Duch času* 12, 16. 7. 1910, č. 57, s. 1; *Jak soudí svatí o ženách*. *Slovácko* 4, 15. 4. 1910, č. 15, s. 3. Přehledně Krutílková, H.: *The International Women's Day*.

49 *Ženy v politice*. *Duch času* 12, 19. 2. 1910, č. 20, s. 5; *Hlídky žen*. *Slovácko* 4, 15. 4. 1910, č. 15, s. 2–3.

50 *První máj 1910*. *Rovnost* 26, 2. 5. 1910, č. 118, s. 1–2.

51 *Husovice*. *Rovnost* 26, 27. 5. 1910, č. 141, s. 7; *Celodenní výlet*. *Rovnost* 26, 30. 7. 1910, č. 205, s. 1.

52 *Soudruzi! Dělníci!* *Rovnost* 26, 21. 8. 1910, č. 226, s. 1.

53 *Dělníci, soudruzi, demonstруйте!* *Rovnost* 26, 24. 9. 1910, č. 260, s. 1; *Schůzi žen proti drahotě*. *Rovnost* 26, 29.

V důsledku vnitrostranického rozkolu byla centralistická sociálně demokratická organizace odkázána na brněnské periodikum *Proletář*, které bylo určeno celému čtenářstvu a jež začalo vycházet na jaře 1910. Hlavní důraz byl kladen na vymezení vlastní pozice vůči autonomistické konkurenci. Díky tomu nabývala zvláštního významu prvomájová oslava, u níž se více než cokoliv jiného prezentovalo, že jde o společnou slavnost bez rozdílů národností. Genderová problematika ustupovala do pozadí.⁵⁵ Tématu byla v listu *Proletář* patrně z nedostatku prostoru i nutnosti řešit „důležitější záležitosti“ věnována jen malá pozornost. List proto spíše okrajově vysvětloval, jaké jsou požadavky na angažované členky.⁵⁶

Jelikož centralistky nedisponovaly v tomto roce samostatným ženským časopisem, byly odkázány na benevolenci redakce listu *Proletář*. Z jeho kusých zpráv není možné roční režim socialistek spolehlivě rekonstruovat. List sice přinesl zprávu o kodaňském setkání, avšak důležitější pro něj bylo zapojení žen v podzimních protidrahotných protestech.⁵⁷ Tyto manifestace byly využity k přimknutí dosud neorganizovaných sympatizantek strany. Pořádané ženské schůze se soustředily na téma militarismu a antiklerikální kampaň.⁵⁸ Závěrem roku byly v některých dosud vybudovaných ženských střediscích pořádány kurzy zpěvu a šití prádla či zábavy.⁵⁹

Po analýze autonomistických a centralistických periodik lze tedy potvrdit, že rok 1910 měl i v moravském prostředí dva shodné vrcholy – období kolem 1. máje a srpen až říjen. Téma volebního práva žen bylo moravskými socialistickými listy spíše upozadováno.

4.3 Těšínské Slezsko a Halič

Průběh ročních aktivit socialistek působících v rakouském záboru Polska byl ovlivněn celkovými odlišnými podmínkami i větším důrazem zdejší sociální demokracie na národnostní problematiku a obnovu nezávislého státu.⁶⁰ Agitační jádro strany bylo vázáno na zemskou hranici mezi Moravou a Slezskem s dominantní pozicí Ostravska a Karvinska, kde se polským socialistkám podařilo úspěšně konkurovat jejich českým i německým kolegyním.⁶¹ Agitační průnik strany do Haliče byl vázán až na rok 1910, kdy výkonný

9. 1910, č. 265, s. 4; *Ženy! Matky! Rovnost* 26, 2. 10. 1910, č. 268, s. 3; *Veřejná schůze žen. Rovnost* 26, 6. 10. 1910, č. 272, s. 4; *Soudruzi a soudružky! Slovácko* 4, 15. 7. 1910, č. 28, s. 1–2.

54 *Mezinárodní konference žen. HL* 25, 31. 8. 1910, č. 69, s. 6.

55 *Oslava mezinárodního svátku I. května v Brně. Proletář* 1, 29. 4. 1910, č. 5, s. 1–2.

56 *Žena. Proletář* 1, 26. 7. 1910, č. 30, s. 5; *Socialistka. Proletář* 1, 29. 7. 1910, č. 31, s. 5.

57 *Socialistická konference žen. Proletář* 1, 30. 8. 1910, č. 40, s. 3; *Dělníci a dělnice, vzhůru! Proletář* 1, 2. 9. 1910, č. 41, s. 1; *Vítkovické ženy proti zdražování bytů a životních potřeb. Proletář* 1, 9. 9. 1910, č. 43, s. 4; *Velká schůze žen. Proletář* 1, 18. 10. 1910, č. 54, s. 5.

58 *Rozpuštěná schůze žen. Proletář* 1, 27. 9. 1910, č. 48, s. 4.

59 *Soudružky! Proletář* 1, 11. 11. 1910, č. 61, s. 5; *Husovice. Proletář* 1, 25. 11. 1910, č. 65, s. 6.

60 Najdus, Walentyna: *Kwestia narodowa w ujęciu Polskiej partii socjalno-demokratycznej Galicji i Śląska. Kwartalnik Historyczny* 89, 1982, č. 2–3, s. 279–281, 292.

61 Stepniak, A.: *Polská sociálně-demokratická strana*, s. 266.

výbor rozhodl o vybudování místní ženské organizace po vzoru Slezska. Tento úkol se ukázal jako mimořádně obtížný pro celkovou slabost zdejšího ženského socialistického hnutí.⁶²

Druhá odlišnost spočívala v rozdílných politických podmínkách. Ve Slezsku od roku 1908 probíhala zjitřená jednání o reformě volebního práva do zemského sněmu, od které si Poláci slibovali řešení národnostní problematiky. Tento požadavek byl spojen s protidrahotnými manifestacemi a demonstracemi za volební reformu. V souvislosti s ženami hovořil stranický diskurz o kumulaci genderových, národnostně-politických i společenských nerovností, byly tudíž do tohoto dění mohutně vtahovány. Už před rokem 1911 se v kalendáři polských socialistek a socialistů objevovaly zpravidla dvě „revoluční vlny“, spojené s tradičně s 1. májem a zahájením školního roku. Polská periodika hovořila pravidelně v srpnu a září o „bojích o polské dítě“ a „válce o polskou školu“. Starost o tyto záležitosti byla diskurzivně připisována ženám.⁶³

V letech předcházejících zavedení MDŽ přetrvávala mezi hlavními řešenými tématy listu *Głos Kobiet*, hlavního ženského periodika strany, otázka emancipace polského školství z vlivu čechizace a germanizace. Velmi silně to bylo reflektováno zejména na území dnešní Ostravy, kde byly třetí plochy s ostatními národnostmi nejpatrnější. Periodikum kopírovalo obsah rakouských socialistických tiskovin a přejímalo z nich i hlavní uzlové body roku 1910 – zdražování potravin, problematiku ochrany žen a dětí, nepřiznání nároku na penzi vdovám a sirotkům, hygienu a výchovu dětí, antiklerikalismus apod.⁶⁴ V únoru 1910 se v listu objevila zmínka o anglickém „Dni žen“, který stál na počátku „společné války“.⁶⁵ Po zbytek roku však na organizaci polských socialistek na Těšínsku dopadl úpadek stávkového radikalismu. Ten obecně souvisel se stranickou krizí a hospodářskými problémy regionu.⁶⁶

5 Kalendářní rok socialistických ženských organizací po zavedení MDŽ

V období mezi lety 1911–1914 se postupně ustálil roční rytmus aktivit ženských socialistických středisek, přičemž za hlavní důvod můžeme považovat právě zavedení MDŽ, který na sebe vázal všechna nejdůležitější dobově řešená radikální „ženská témata“. Problematika volebního práva žen, kvůli kterému byl svátek zakládán, tak získala oficiální platformu.⁶⁷ V závislosti od plovoucího termínu, kdy byl svátek slaven, se v kalendářním roce posouvala i „aktivizační vlna“. Tento jev byl typický pro všechna sledovaná prostředí.

62 Dufurat, J.: *Dyskusje*, s. 266–267.

63 *Walka o szkołę polska*. Robotnik Śląski 5, 14. 8. 1908, č. 33, s. 3. K celkovému kontextu Krutílková, H.: *Polské socialistky*, s. 163–164, 169, 174.

64 *Po roku*. *Głos Kobiet* (dále jen GK) 1, 25. 12. 1908, č. 12, s. 1; *Walka o chleb powszedni. Ochrona dziecka*. GK 2, 19. 3. 1909, č. 3, s. 1–3.

65 Kłuszyńska, Dorota: *Dzień kobiecy*. Robotnik Śląski 8, 17. 2. 1910, č. 7, s. 1.

66 Obecně srov. Najdus, W.: *Polska partia*, s. 476; Krutílková, H.: *Polské socialistky*, s. 170–171.

67 Goldberg Ruthchild, R.: *From West*, s. 3; Wohlgemuthová, R.: *Účast*, s. 415.

5.1 Rakouské země

Rok 1911 byl v listu *Arbeiterinnen-Zeitung* prezentován jako „bojovný“. Započal soustavou a velmi pečlivou agitací k oslavám MDŽ, uspořádaným 19. března. Periodikum už od ledna nadšeně avizovalo nový svátek a otiskovalo zprávy o volebním právu žen.⁶⁸ Často byl využíván narativ, že si jej ženy „zaslouží“ zejména z toho důvodu, že svádějí „existenční boj“, když se v době všeobecného zdražování starají o své děti. Rakouský tisk odkazoval na americkou tradici svátku i součinnost se „sesterskými“ německými socialistkami.⁶⁹ Zatímco se list soustředil na agitační kampaň, z přehledu zpráv z jednotlivých zemí je zřejmé, že na počátku roku řada míst řešila spíše zdražování potravin, zákaz noční práce žen, zvýšení mezd a snížení pracovní doby. V zimních měsících počátku roku však patřila část aktivit také zábavě (např. dělnickým plesům, večírkům) a praktickému fungování jednotlivých buněk.⁷⁰

Březnové oslavy MDŽ roku 1911 přesáhly v ženském socialistickém tisku svou intenzitou většinu akcí roku včetně oslav 1. máje. Téma volebního práva žen a na něj navazující oslavy MDŽ stály za rychlým početním nárůstem ženských socialistických organizací v letech 1910–1911, který byl znát hned při prvním ročníku MDŽ, jehož se jen ve Vídni zúčastnilo 20 000 osob.⁷¹ Současně s tím byl v únoru 1911 přijat v poslanecké sněmovně říšské rady zákon o zákazu noční práce žen, který vešel v platnost o půl roku později.⁷² Propaganda k MDŽ vykazovala určitou hierarchii témat. Věvodil jí požadavek na volební právo žen a zrušení genderových restrikcí spolkového zákona z roku 1867, dále následovala problematika zdražení potravin, blokáda hranic a růst cel na potraviny.⁷³ Kampaň kulminovala až do druhé poloviny dubna.⁷⁴

Rok 1911 byl mezi sledovanými roky výjimečný také v tom, že byl spojen s červnovými volbami do říšské rady. Socialistický tisk plynule navázal na MDŽ oslavami svátku práce, které se v tomto roce nesly v duchu požadavků na osmihodinovou pracovní dobu a rovněž na politické zrovnoprávnění žen.⁷⁵ Květnové oslavy však byly v listu *Arbeiterinnen-Zeitung* podřízeny předvolební agitaci. Přestože ženy nebyly připuštěny k volebním urnám, byly v souvislosti s volebním kláním nabádány, aby splnily svou „povinnost“

68 *Niederösterreich*. AZ 20, 17. 1. 1911, č. 2, s. 7.

69 *Der Frauentag*. AZ 20, 31. 1. 1911, č. 3, s. 1; *Das Frauenstimmrecht in Amerika*. AZ 20, 14. 2. 1911, č. 4, s. 2–3.

70 *Kärnten*. *Oberösterreich*. *Steiermark*. AZ 20, 31. 1. 1911, č. 3, s. 6–8; *Oberösterreich*. *Steiermark*. *Wien*. AZ 20, 14. 2. 1911, č. 4, s. 8–9.

71 Hauch, G.: *Frauen*, s. 97.

72 *Zákon o noční práci žen*. *Slovácko* 5, 17. 2. 1911, č. 7, s. 3.

73 Následovalo zaopatření vdov a sirotků, zkrácení pracovní doby, volné sobotní odpoledne, zvýšení počtu továrních inspektorek, volební právo do živnostenských soudů, ochrana šestinedělek a dětí a v závěru stejná práva žen a mužů. *Genossinnen! Arbeiterinnen!* AZ 20, 28. 2. 1911, č. 5, s. 1. K tomu též Bader-Zaar, Birgitta: „...der Forderung nach dem Frauenwahlrecht erhöhte Kraft und Lebendigkeit zu verleihen“. *Der Internationale Frauentag in der Habsburgermonarchie 1911–1918*. In: Niederkofler, H. – Mesner, M. – Zechner, J. (edd.): *Frauentag!*, s. 39–40.

74 *Der Tag der Frauen*. AZ 20, 11. 4. 1911, č. 8, s. 4–6; *Tirol*. *Wien*. Tamtéž, s. 7–8.

75 *Der 1. Mai*. AZ 20, 25. 4. 1911, č. 9, s. 1–2.

a přidaly se k „boji za vítězství“.⁷⁶ Servisní práce v rámci předvolební kampaně skutečně zaměstnávala na přelomu května a června většinu ženských socialistických organizací.⁷⁷ Byla ovšem využita během i po vyhlášení výsledků voleb k vyřčení požadavků žen k nové poslanecké sněmovně a vůbec jejich očekávání od politiky.⁷⁸

V letních měsících se v činnosti rakouských socialistek projevil organizační útlum doprovázený změnou témat. Od června do září se podobně jako předešlý rok objevovaly články o výchově dětí, zábavě a zdravotněvědě.⁷⁹ Nebylo tomu tak po celou letní sezonu roku 1911, kdy od srpna po zbytek tohoto roku byla na pořadu dne protidrahotní kampaň. List *Arbeiterinnen-Zeitung* hovořil o „válce za zdražování potravin“, „boji proti zdražování“ apod.⁸⁰ Ženské politické buňky tak měly čas se nadechnout až v samém závěru roku, kdy jejich činnost směřovala k zábavě a dětem (rodinné, taneční a jiné večírky).⁸¹

Teprve od roku 1912, který lze označit z hlediska požádaných ženských manifestací za poměrně stabilní, se ustálil každoroční rytmus činností ženských středisek. Nejvýznamnější akcí roku byly jednoznačně oslavy MDŽ, pořádané v tomto roce až 12. května. Periodikum *Arbeiterinnen-Zeitung* se tak dostalo z hlediska témat i akcí počátkem roku do určitého útlumu a také většina ženských politických organizací se na jaře zabývala rutinní činností. Na pokračování vycházel pouze článek o § 30 spolkového zákona.⁸² Při stanovení data oficiálních oslav se projevil určité zmatky, jelikož periodikum již v lednu otisklo výzvu k oslavám MDŽ 19. března, věnovanou opět volebnímu právu žen a úpravě spolkového zákona, a nabádalo ženy k součinnosti při obecních volbách ve Vídni. Ostatní sociálně-reformní cíle stály v pozadí.⁸³ Květnové oslavy MDŽ v periodiku diskurzivně předčily i prvomájový svátek, kterému se dostalo jen skrovného prostoru.⁸⁴ Ve druhé polovině roku 1912 se projevil propad. Zejména v létě postrádal list podklady o činnosti jednotlivých organizací. Přes polovinu zpráv příslušné rubriky tvořily od června do prosince zprávy o rutinní organizační a agitační práci. V posledních dvou měsících nabývalo na významu téma válečného ohrožení. Zajímavé je, že „boj proti válce“ byl prezentován v periodiku *Arbeiterinnen-Zeitung* opět jako „ženská záležitost“.⁸⁵ Jednoznačným vrcholem roku 1912 se tak staly oslavy MDŽ.

76 *Frauen, tuet eure Pflicht!* AZ 20, 9. 5. 1911, č. 10, s. 1; *Auf Genossinnen, zu Kampf und Sieg!* AZ 20, 6. 6. 1911, č. 12, s. 1–2.

77 *Steiermark. Wien.* AZ 20, 23. 5. 1911, č. 11, s. 9–10.

78 *Parlament und Frauenforderungen.* AZ 20, 4. 7. 1911, č. 14, s. 1–2; *Niederösterreich.* AZ 20, 29. 8. 1911, č. 18, s. 7.

79 Brod, Betty: *Schulhygiene und Kinderkrankheiten.* AZ 20, 20. 6. 1911, č. 13, s. 2–3; *Die kranke Arbeiterin.* AZ 20, 18. 7. 1911, č. 15, s. 7; *Rassenhygiene und Kinderbeschränkung.* AZ 20, 29. 8. 1911, č. 18, s. 3–4.

80 *Krieg der Lebensmittelleitung!* AZ 20, 1. 8. 1911, č. 16, s. 2–3; *Wien.* AZ 20, 26. 9. 1911, č. 20, s. 9–10.

81 *Salzburg. Steiermark. Vorarlberg. Wien.* AZ 20, 21. 11. 1911, č. 24, s. 7–8; *Wien.* AZ 20, 19. 12. 1911, č. 26, s. 9; *Kärnten.* AZ 21, 2. 1. 1912, č. 1, s. 8.

82 *Gegen den Paragraph 30, für die politische Gleichberechtigung.* AZ 21, 27. 2. 1912, č. 5, s. 2–3; *Gegen den Paragraph 30, für die politische Gleichberechtigung.* AZ 21, 26. 3. 1912, č. 7, s. 2–3.

83 *Die kommenden Gemeinderatswahlen und die Forderung nach dem Frauenwahlrecht.* AZ 21, 30. 1. 1912, č. 3, s. 1–3; *Genossinnen!* AZ 21, 7. 5. 1912, č. 10, s. 7; Bader-Zaar, B.: „...der Forderung, s. 46.

84 *Der Maifeier 1912.* AZ 21, 21. 5. 1912, č. 11, s. 8–10.

85 *Sozialistische Frauen gegen den Krieg.* AZ 21, 24. 12. 1912, č. 26, s. 2–3.

Podobné schéma zaznamenáváme také v roce 1913. Slavnosti MDŽ, pojímané jako demonstrace za volební právo žen a uspořádané 9. března, byly od ledna do dubna hlavním tématem listu *Arbeiterinnen-Zeitung*.⁸⁶ Prvomájovým oslavám se v něm dostalo opět jen symbolického prostoru.⁸⁷ Nelze říci, že by po zbytek roku některé téma dominovalo. Místní politické ženské organizace se zabývaly rovnoměrně zdravotědou, válkou, daněmi, ženskou a dětskou prací apod. V závěru roku se ženské organizace věnovaly zábavě, pořádání krejčovských kurzů, problematice nezaměstnanosti apod.⁸⁸

Oslavy MDŽ a otázka zrovnoprávnění žen se staly nejdůležitějšími tématy listu *Arbeiterinnen-Zeitung* rovněž v první polovině roku 1914. Periodikum už od ledna přinášelo avíza k březnovým oslavám a přineslo vyčerpávající seznam míst, kde všude byl MDŽ slaven.⁸⁹ Záhy poté se radikální vlna přenesla na oslavy 1. máje, které byly tohoto roku určovány požadavkem na osmihodinovou pracovní dobu a rovnou mzdu mužů a žen.⁹⁰ Bezprostředně poté byl radikální diskurz utlumen. Přehledy činnosti v periodiku svědčily o tom, že ženské politické organizace najely na volnější režim.⁹¹

5.2 Morava

V Ženském listu, ústředním autonomistickém periodiku pro ženy v českých zemích, byly oslavy MDŽ roku 1911 argumentovány „těžkým životním bojem“, díky jemuž jsou místní socialistky „dosti otužilé a zkušené“, nezaleknou se tudíž parlamentní pudy. Svou roli hrály též obavy ze zaostávání za zahraničím.⁹² V podobném duchu se nesla jarní čísla stejného týdeníku. Manifestace probudila z ospalosti některá skomírající autonomistická střediska, která zůstala aktivní i přes oslavy svátku práce až do říšských voleb.⁹³ Po této vlně většina míst utlumila svou činnost. Zbytek roku patřil upevňování organizační struktury, jejíž stav pokulhával za Čechami. Podzim se odehrál bez výraznějších akcí.

86 *Genossinnen!* AZ 22, 7. 1. 1913, č. 1, s. 3; *Der Frauentag 1913*. AZ 22, 21. 1. 1913, č. 2, 2–3; *Frauentag und Frauenwahlrecht*. AZ 22, 4. 3. 1913, č. 5, s. 1.

87 *Was der 1. Mai bedeutet*. AZ 22, 29. 4. 1913, č. 9, s. 1–3.

88 *Kärnten*. AZ 22, 2. 12. 1913, č. 24, s. 8–9; *Weihnachten und Arbeitslosigkeit*. AZ 22, 16. 12. 1913, č. 25, s. 1–2.

89 *Der Frauentag 1914*. AZ 23, 6. 1. 1914, č. 1, s. 2–3; *Das Vereinggesetz*. AZ 23, 20. 1. 1914, č. 2, s. 1–2; Beutmahr, Marie: *Ein Gemeindewahlrecht für Frauen in Oberösterreich*. Tamtéž, s. 1–2; *Rüestet zum Frauenfrage!* AZ 23, 3. 2. 1914, č. 3, s. 1; *Frauentag*. AZ 23, 3. 3. 1914, č. 5, s. 1–2; *Unser Frauentag*. AZ 23, 17. 3. 1914, č. 6, s. 1–6; *Unser Frauentag*. AZ 23, 31. 3. 1914, č. 7, s. 2–5.

90 *Fünfundzwanzig Jahre Maifeier*. AZ 23, 28. 4. 1914, č. 9, s. 1–3.

91 Zabývaly se zábavní činnosti, kurzy vyšívání, otázkami hygieny, potravinovou krizí, výchovou dívcí mládeže a hrozbou války. *Kärnten. Steiermark*. AZ 23, 28. 4. 1914, č. 9, s. 10; *Für den Weltfrieden*. AZ 23, 12. 5. 1914, č. 10, s. 1–2; *Mädchenerziehung*. AZ 23, 26. 5. 1914, č. 11, s. 2–3; *Wien*. Tamtéž, s. 10; *Wien*. AZ 23, 9. 6. 1914, č. 12, s. 11; srov. Bader-Zaar, B.: „...der Forderung“, s. 50.

92 *Agitační den za volební právo žen*. ŽL 20, 9. 2. 1911, č. 6, s. 1.

93 Celkově Krutílková, Hana: *Agitace mezi ženami na Slovácku před rokem 1914*. Slovácko 2019, 61, s. 225; táž: *Budování a fungování ženské organizace při prostějovském krajském ústředí sociální demokracie před rokem 1914*. In: Slabotínský, Radek (ed.): *Morava a Slezsko v hospodářských a sociálních souvislostech 1900–1928*. Acta Musei Technici Brunensis, 17, 2019, s. 51–65; táž: *The International Women's Day*.

Centralistický časopis *Žena* byl založen koncem dubna 1911 a nestihl tudíž reagovat na oslavu MDŽ toho roku. Již jen proces jeho ustavení lze ovšem považovat za důsledek nové genderové strategie strany. Ta se promítala do vyznění oslav svátku práce. List jim přisuzoval v souvislosti s ženami speciální význam, jelikož ty údajně více trpěly než muži. Svátek práce využil ke „sbratření národů“, „demonstraci lásky a národnostní i náboženské snášenlivosti“.⁹⁴ Podobně jako rakouské listy zdůrazňovalo periodikum *Žena* důležitost říšských voleb pro ženy, které mají mít eminentní zájem na tom, kdo v parlamentu zasedne.⁹⁵ Červnové klání bylo pojato jako „[...] boj proti absolutismu, klerikalismu, militarismu, nacionalismu a kapitalismu“. Z celoročního přehledu zpráv je patrné, že se většina ženských středisek soustředila na upevňování své pozice.⁹⁶ Oficiální témata se však v rámci zárodečné fáze ženské centralistické organizace neukazovala být dostatečně nosná. Většina míst na jaře a v létě proto preferovala pěstování specifické „ženské kultury“ v rámci strany a věnovala se obecnějším přednáškám o hospodářském a politickém postavení ženy, pořádání zábav, případně dětských slavností.⁹⁷ Problematika volebního práva žen se dostala na pořad dne ve větší míře až v červenci 1911, kdy poprvé zasedla nově zvolená říšská rada a byla otištěna zpráva o světovém sjezdu za volební právo žen ve Stockholmu.⁹⁸ Podobně jako tomu bylo v rakouském prostředí, mobilizační efekt měly na Moravě podzimní protidrahotní bouře, které apelovaly na socialistky jako na „ženy práce a matky rodin“. Téma bylo prezentováno jako specificky „ženské“.⁹⁹ Tato vlna však velmi rychle opadla a na pořad dne se dostávaly rutinní, méně podstatné činnosti.

V posledních třech letech před první světovou válkou se ustálila činnost většiny moravských středisek i diskurz obou českých ženských socialistických periodik. Ten se shodoval s vyzněním listu *Arbeiterinnen-Zeitung*, ovšem byl ve větší míře přizpůsoben lokálním podmínkám a rozborům situace, v níž se jednotlivá střediska nacházela. Prostor dostávala zejména společenská, kulturní a organizační problematika. Ženské politické buňky se začátkem roku zabývaly vlastní prací, volbami výborů apod., v období masopustu pořádaly taneční zábavy, dětské, divadelní a jiné večírky.¹⁰⁰ Zpravidla od ledna byla zahájena agitace k MDŽ, přičemž svátek dokázal probudit významnější ženská moravská střediska obou konkurenčních socialistických stran.¹⁰¹ Spolu s ním se v periodiku objevovaly texty odkazující na „třídní boj“ a normativní vzory v podobě nedostížitých socialistických

94 *První květen*. *Žena* 1, 27. 4. 1911, č. 1, s. 2–3.

95 *Volby*. *Žena* 1, 27. 4. 1911, č. 1, s. 3–4.

96 *Voličové! Pracující lidé!* *Žena* 1, 8. 6. 1911, č. 4, s. 1–3.

97 *Třebíč*. *Žena* 1, 8. 6. 1911, č. 4, s. 8; *Zábavné*. Tamtéž.

98 *Soudružky! Za všeobecné právo hlasovací pro ženy*. *Žena* 1, 6. 7. 1911, č. 6, s. 6–7.

99 *Ženy, ženy práce a matky rodin!* *Žena* 1, 31. 8. 1911, č. 10, s. 1; *Ženy promluvíly*. *Žena* 1, 12. 10. 1911, č. 13, s. 3–4.

100 *Taneční vínek*. *Duch času* 14, 31. 1. 1912, č. 9, s. 5; *Sekce žen a dívek v Židenicích u Folerů*. *Rovnost* 29, 26. 1. 1913, č. 21, s. 7; *Jednota žen a dívek*. *Rovnost* 29, 31. 1. 1913, č. 25, s. 6.

101 *Předběžná zpráva*. *Žena* 2, 29. 2. 1912, č. 4, s. 3; *9. březen 1913*. *Žena* 3, 30. 1. 1913, č. 3, s. 1–2; *Den žen za volební právo*. *ŽL* 23, 15. 1. 1914, č. 3, s. 1; *Ženy promluvíly!* *Žena* 4, 13. 3. 1914, č. 6, s. 1–7.

hrdinek.¹⁰² Tato vlna kulminovala po oslavách svátku práce, kterých se ženy v předválečných letech také častěji zúčastňovaly. Jiná situace nastala pouze v roce 1912, kdy byl termín MDŽ přeložen na květen.¹⁰³ Přestože svátek práce byl prezentován jako „den nás všech“, v obou socialistických ženských listech býval poněkud zastíněn zprávami o MDŽ.¹⁰⁴ Toto vzednutí v roce 1912 o něco prodloužila červnová kauza kolem zvolení Boženy Vikové-Kunětické, k jejímuž zvolení se zejména autonomistické listy vyslovovaly kladně i jej hojně medializovaly.¹⁰⁵

Po doznění jarní aktivizační vlny se tak rychle měnila skladba článků ve prospěch konceptu ženy-dělnické matky. Přehledy zpráv ovšem nemohly zastrít, že organizačně bylo na Moravě mrtvo. Letní mediální diskurz inklinoval k záležitostem spojeným s vedením domácnosti a mateřskou rolí.¹⁰⁶ Podzim patřil osvětlení aktivismu, zpravidla se však neuskutečnily žádné akce s „revolučním potenciálem“. Před Vánoci vše směřovalo k péči o rodinu a domácnost.¹⁰⁷ V letech 1912–1913, ale zejména v prvním z roků, se na podzim objevovalo větší množství textů na válečná téma. Socialistky byly nabádány k zájmu o toto téma z „přirozených důvodů“ jako bytosti inklinující „k bránění proti dravosti militarismu“.¹⁰⁸ Zdejší socialistky z mateřské a ženské pozice rovněž požadovaly průhlednější potravinovou politiku obcí.¹⁰⁹

102 Jura, František Antonín: *Žena a třídní boj*. Žena 4, 26. 2. 1914, č. 5, s. 2; *Hrdinná žena*. Žena 4, 13. 3. 1914, č. 6, s. 7–8; *Ženy revolucionářky*. Slovácko 7, 15. 8. 1913, č. 33, s. 4.

103 To se projevilo určitým zmatením, kdy se na stránkách Ženského listu v únoru a březnu objevila debata na téma „Má či nemá žena se starat o politiku?“, která byla i v dalších měsících doprovázena jinými texty o volebním právu žen v tuzemsku i cizině. Srov. *Má či nemá žena se starat o politiku?* ŽL 21, 15. 2. 1912, č. 7, s. 1–2; *Pryč s § 30 spolčovacích zákonů!* ŽL 21, 7. 3. 1912, č. 10, s. 1,

104 *Vzhůru ke dni žen!* Žena 2, 9. 5. 1912, č. 10, s. 2.

105 K tématu výběrově viz Kořalka, Jiří: *Zvolení ženy do českého zemského sněmu roku 1912*. In: Pešek, Jiří – Ledvinka, Václav (edd.): *Žena v dějinách Prahy*. Documenta Pragensia XIII. Praha 1996, s. 307–320; Velek, Luboš: *První v Rakousku! Zvolení prvního poslance-ženy Boženy Vikové-Kunětické v roce 1912. Příspěvek k vývoji volebního práva a volebního chování v českých zemích v 20. století*. In: Vojáček, Milan (ed.): *Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století*. Sborník příspěvků z konference uspořádané ve dnech 23.–24. listopadu 2006 Národním archivem ve spolupráci s Archivem hlavního města Prahy. Praha 2007, s. 259–319. Nejnověji viz Krutílková, Hana: „*Politická komedie*“, nebo „*prospěšná záležitost*“? *Volba poslankyně v roce 1912 jako téma katolického tisku*. SHB 65, 2018, č. 2, s. 25–42.

106 Schónová, A.: *Matka a stát*. Žena 3, 19. 6. 1913, č. 13, s. 1–3; Krutílková, H.: *Budování*, s. 62.

107 *Podzimem k čilému životu organizačnímu!* Rovnost 29, 12. 10. 1913, č. 229, s. 6; *Kurs pro hospodyňky*. Rovnost 29, 9. 11. 1913, č. 258, s. 7; *Pro mládež*. Rovnost 29, 16. 11. 1913, č. 264, s. 6; *Výzva všem dívkám a ženám Rakouska*. Žena 3, 25. 9. 1913, č. 20, s. 1–2.

108 *Mečem či vědomím?* Žena 2, 5. 12. 1912, č. 25, s. 3–4; *Barbaři*. Žena 3, 31. 7. 1913, č. 16, s. 4–6. Protestní hnutí proti válce na Balkáně a branným zákonům na říšské radě evidujeme v letech 1912–1913. Galandauer, J.: *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ*, s. 88–89. Války na Balkáně měly na Moravě jen částečný mobilizační potenciál, kdy v závěru roku 1912 zde bylo uspořádáno pouze několik schůzí. Válečný konflikt ovšem diskurzivně poznamenal MDŽ a oslavy 1. máje v roce 1913, ve kterých se objevoval koncept „starostlivých žen trpících hospodářským útlakem a politickým bezprávím.“ Srov. např. *Z Přerova*. ŽL 21, 12. 12. 1912, č. 50, s. 7; *Brno*. Žena 2, 19. 12. 1912, č. 26, s. 9–10; *Ženy a dívky!* Žena 3, 28. 2. 1913, č. 5, s. 1–2; *První květnem*. Žena 3, 9. 4. 1913, č. 8, s. 1; Krutílková, H.: *Budování*, s. 62.

109 *Otevřený list slavné městské radě král. Hlavního města Brna!* Rovnost 29, 23. 11. 1913, č. 270, s. 2–3.

5.3 Těšínské Slezsko a Halič

Kalendářní rytmus polské ženské organizace na Těšínsku a v Haliči se příliš neodlišoval od nastíněného trendu. Rovněž i periodikum *Głos Kobiet* se po roce 1911 více politizovalo. Jeho články byly vázány zejména na volební právo žen a oslavy MDŽ, které byly ve sledovaných letech na Těšínsku poměrně úctyhodně zastoupené.¹¹⁰ Jarní agitační kampaň byla využita k aktivizaci dosud velmi slabých středisek v Haliči, kam se od roku 1911 upínal zrak i ambice strany. MDŽ i zde nesloužil pouze jako rovnostářský svátek, ale byl účelně využíván k teritoriální expanzi.¹¹¹

V činnosti polských ženských organizací strany evidujeme podobné vlny nastíněné výše, avšak s tím rozdílem, že se diskurz radikalizoval navíc v době zápisu dětí do škol, za čímž stál požadavek na emancipaci polského školství. Polští socialisté a socialistky uspořádali kupř. v září 1912 řadu školských demonstrací, ke kterým se připojovaly žádosti o reformu volebního řádu do slezského zemského sněmu.¹¹²

Oslavy MDŽ v letech 1911–1912 nebyly propojeny s nacionálními požadavky, naopak byl zdůrazňován mezinárodní původ svátku.¹¹³ Určité rozdíly spatřujeme v roce 1913, kdy se novoroční diskurz věnoval rovněž padesátému výročí lednového povstání 1863, které bylo využito současně k socialistické i genderové propagandě na nacionálním půdorysu. Historické ženské postavy, jež se na povstání aktivně podílely, byly předkládány jako národně-socialistické hrdinky.¹¹⁴ Současně s tím se více než kde jinde ukazovalo, že genderové problémy a volební právo žen byly v rámci stranického diskurzu subordinovány národnostní problematice i základním socialistickým tezím.¹¹⁵

To vše se nejvíce projevilo v roce 1914, kdy se kvůli zhoršující se hospodářské situaci předválečné Haliče setkaly oslavy MDŽ v této oblasti s velmi slabou odezvou.¹¹⁶ Oslavy utrpěly schizofrenním postojem strany, která rozhodla, že namísto oficiálního března se akce uskuteční až 7. června. Schůze polských socialistek přesto probíhaly v březnu, dubnu, ale také v květnu.¹¹⁷ Toto opatření bylo zdůvodněno nejistým březnovým počasím a hospodářskou krizí v regionu.¹¹⁸ Výkonný výbor strany v Krakově vydal prohlášení, že

110 Krutílková, H.: *Polské socialistky*, s. 171; *Towarzyski! Towarzysze!* GK 5, 25. 4. 1912, č. 9, s. 1–2.

111 Mezi haličskými socialistickými ženskými středisky figurovaly sídla přínaležející k Polsku i Podkarpatské Rusi, respektive Ukrajině. Oslavy MDŽ byly kupř. v roce 1912 slaveny v těchto obcích: Krakov, Tarnów, Nowy Sącz, Řešov, Přemyšl, Sanok, Sambir, Stryj, Boryslav, Lvov, Stanislavov, Tarnopil, Kolomyja, Podgórz aj.

112 *Maryańskie Góry. Przywóz.* GK 5, 1. 9. 1912, č. 17, s. 6; *Walka o polskie szkolnictwo.* GK 5, 1. 8. 1912, č. 15, s. 1.

113 *Towarzyski! Towarzysze!* GK 5, 25. 4. 1912, č. 9, s. 1–2; *Międzynarodość „Dnia Kobiet”.* GK 5, 9. 5. 1912, č. 10, s. 6–7.

114 *Pięćdziesiątą rocznicę powstania styczniowego 1863–1913.* GK 6, 15. 1. 1913, č. 2, s. 1–2; Limanowski, Bolesław: *Udział kobiet w ruchu narodowym od 1864 r.* GK 6, 6. 3. 1913, č. 5, s. 1–2.

115 Kluszyńska, Dorota: *Prawa wyborcze dla kobiet i bestia narodowa.* GK 6, 6. 3. 1913, č. 5, s. 6.

116 Najdus, W.: *Polska partia*, s. 544.

117 „*Dzień kobiet*“ GK 7, 1. 6. 1914, č. 10, s. 5; *Dzień kobiet w Galicyi i na Śląsku.* GK 7, 19. 6. 1914, č. 11, s. 1–5.

118 Najdus, W.: *Polska partia*, s. 543.

v takových podmínkách „není možné na oslavy MDŽ myslet“.¹¹⁹ Takové jednání svědčí podle polské historičky Joanny Duftrat o genderových stereotypech a jen pomalé změně nahlížení na společenské postavení žen.¹²⁰ Rovněž oslavy 1. máje roku 1914 byly nesený hesly za ženskou rovnoprávnost. Ty však byly prezentovány jako bojovnice, skrze něž se znovuzrodí Polsko.¹²¹

Závěr

Analýza aktivit ženských socialistických středisek v Rakousku, na Moravě, Těšínském Slezsku a v Haliči v letech 1910–1914 ukazuje, že dynamika kalendářního roku měla již před zavedením MDŽ své pravidelné cykly, kdy se střídala období útlumu (léto, zima) a aktivizace (jaro, podzim). Uvedení svátku v život však způsobilo, že jarní období, kdy zpravidla v březnu probíhaly oslavy MDŽ a následně v květnu slavnosti svátku práce, oproti předchozímu období ještě více v rámci celého roku vyčnívalo. Pokud se MDŽ konal v březnu, kulminovala radikální vlna po 1. máji, a pokud v květnu, prodlužovala se až do přelomu června a července. Spojení MDŽ a měsíce března se poměrně rychle stalo automatickým, i když o pevném datu před rokem 1914 nemůžeme hovořit. Svátek si však vybudoval jistou pozici vůči jiným únorovým či březnovým památným dnům – výročí narození Augusta Bebel a úmrtí Karla Marxe či připomínání „Jara národů“ roku 1848. Ke vzájemné pozici MDŽ a 1. máje ještě budeme muset prohloubit naše poznatky. Jisté však je, že ve sledovaném období byl MDŽ prezentován jako „svátek žen a pro ženy“, zatímco květnové oslavy byly formálně dedikovány celému dělnictvu, více však k mužům.

Primárním cílem nového svátku bylo hovořit o aktivním i pasivním volebním právu žen, které v tomto případě splývalo s pojmem rovnoprávnost. Další záležitosti spojené s „ženským světem“, jako např. ochranná sociální opatření pracujících žen, vdov a sirotek, hrály vedlejší roli. Dokazuje to, že dosažení volebního práva žen bylo nejpálčivější otázkou, kterou socialistky dobově řešily. V případě MDŽ však došlo jen k částečnému narušení genderových stereotypů ve společnosti, ale i ve straně samotné. Ostatně významná rakouská socialistka Adelheid Popp v roce 1913 poznamenala, že MDŽ se stal jedinou příležitostí, kdy se o volebním právu žen v rámci socialistických kruhů hovoří. Konstatovala, že propaganda za volební právo žen byla provozována pouze na příležitostných setkáních. Celkově však její míra klesala a nový svátek případně zůstával bez povšimnutí. Na to reagoval kupř. zemský výkonný výbor autonomistického křídla strany na Moravě, jenž se oslavy MDŽ v roce 1914 rozhodl centrálně nařídit, aniž by reflektoval to, jaké reakce svátek v jednotlivých regionech vyvolával.¹²² Obecně klesající počty účastníků a účastnic oslav MDŽ v letech před první světovou válkou vyvolávaly rozpaky. Bylo argumentováno, že na „demonstrace žen“ nelze klást stejné nároky jako na „demonst-

119 *Sprawy partyjne*. GK 7, 25. 2. 1914, č. 4, s. 6.

120 Duftrat, J.: *Dyskusje*, s. 284–285.

121 *Kobiety w walce o wolność*. GK 7, 1. 5. 1914, č. 8, s. 2.

122 *Záležitosti strany*. Rovnost 30, 21. 2. 1914, č. 42, s. 7.

race mužů“.¹²³ Objevovala se i kritika, že MDŽ je svátek žen a určen výhradně ženám. Nabýval proto i „separatistické“ a „feministické“ označení v negativním slova smyslu.¹²⁴ V některých střediscích, kde nebyly vhodné podmínky, byly oslavy MDŽ překryty jinými „důležitějšími“ akcemi.¹²⁵ Skryté zůstalo to nejpalcivější, totiž že sociální demokracie nebyla schopna a ani neusilovala po roce 1907 o zásadní úpravu volebního práva. Téma volebního práva žen ovšem bylo díky MDŽ v kalendáři ukotvené a dostalo se mu oficiální platformy. Nepanovala už tak silná potřeba jej prezentovat společně s jinými řešeními problémy, jak se tomu stávalo před rokem 1911.

Nový svátek lze na základě analýzy označit za alfu a omegu ženských socialistických aktivit v průběhu roku, kterému byla vždy několik měsíců předem podřizována agitace. Ze čtyř let oslav MDŽ, které jsme zkoumali, si vysloužil největší gloriolu první ročník v roce 1911. Ten byl přirovnáván k zásadnímu milníku v hnutí za volební právo žen, jakým byl pro volební právo mužů 28. listopad 1905. Svátku se ovšem všude nedostalo automatického přijetí. Zejména v oblastech, kde měli socialistické slabou pozici, stál v pozadí jiných akcí.

S MDŽ se pojil konkrétní způsob agitace, ve které socialistická média předkládala úzce definované normativní vzory v podobě bojechtivých, odhodlaných revolucionářek stojících po boku mužů. Těžiště konceptu nové dělnické ženy, jenž byl v období před rokem 1911 využíván zejména v souvislosti se svátkem práce, se nyní přesunulo k MDŽ. Ve zbytku kalendářního roku byly využívány jiné mobilizační femininní koncepty. Šlo zejména o protiklad bojovnice „trpící, vykořisťovanou, mírumilovnou ženu-matku-pečovatelku“. Druhý koncept byl používán k moralizování a odsuzování hospodářských problémů podunajské monarchie i jejího válečného zapojení.¹²⁶ Především zdražování potravin bylo v ženském socialistickém tisku považováno za věc hodnou boje a současně za ryze „ženskou záležitost“ takřkajíc z „přirozených“ důvodů. Nešlo však pouze o koncept s pasivními atributy – i on sloužil k bojům, kampaním, demonstracím a manifestacím. Koncept vykořisťované ženy měl svůj mobilizační potenciál, jak kupř. dokazují protidrahotní bouře probíhající do roku 1912, zůstával však na vedlejší pozici. Existovala též jeho podvarianta – „žena-matka-vlastenka“, jež byla využívána k proklamacím za emancipaci školství na čistě nacionálním půdorysu. V tom se současně projevoval rozdíl mezi polským, českým a rakouským prostředím. V rakouském tisku se sice „žena-dobrá matka“ v letních měsících rovněž objevovala, ale nebyla využívána tímto způsobem. Využívání mateřství a „přirozené úlohy“ žen současně svědčí o úzce nastavené genderové praxi sociální demokracie, která se z dlouhodobého hlediska příliš neproměňovala a blížila se vzorcům typickým pro středostavovské prostředí.¹²⁷

123 Bader-Zaar, B.: „...der Forderung“, s. 48–49.

124 Dadej, I. – Leszczawki-Schwerk, A.: *Same but different?*, s. 9; Wurms, R.: *Wir wollen Freiheit*, s. 22.

125 Srov. *Sociální demokraté!* Slovácko 5, 3. 3. 1911, č. 9, s. 1; *Macharův večer*. Slovácko 8, 13. 3. 1914, č. 11, s. 2–3.

126 Obecně srov. Fasora, Lukáš: *Podoby socialistického antiklerikalismu – Halič, Tyrolsko a Morava v letech 1890–1914*. Církevní dějiny 10, 2012, s. 15.

127 Dufurat, J.: *Diskusje*, s. 271n.

Implementation of The International Women's Day between 1911 and 1914 in the milieu of The Austrian Social Democracy, Czech land party organizations in Moravia and Polish organizations in Teschen Silesia and Galicia

The analysis of the activities of women's socialist centres in Austria, Moravia, Teschen Silesia and Galicia between 1910 and 1914 shows that the dynamics of the yearly run had its regular cycles before founding of the International Women's Day (IWD). Periods of decline (summer, winter) and activation (spring, autumn) changed regularly. Realization of the IWD, however, caused the spring season stood out even more. The connection between the IWD and the month of March became quite automatic, although we cannot speak of a fixed date before 1914. The holiday, however, built a certain position against other memorial days in February and March – the anniversary of August Bebel's birthday, Karl Marx's death or commemorating of the Spring of Nations of 1848. There was a problematic position especially against The Labour Day, which was dedicated to all workmen, especially to men. In contrast, the IWD was presented only as a holiday of women and at the same time for women. From the four years of the IWD celebrations that we analysed, the first one in 1911 earned the greatest gloriolate and was compared to a major milestone for women's suffrage, such as 28 November 1905 for men. However, the holiday was not accepted automatically. Especially in areas where the socialist's position was weak, the IWD stood blind other "more important" events (e. g. Moravian Slovakia, Galicia).

The new holiday became the alpha and omega of women's socialist activities of the calendar year. Its primary purpose was to talk about the active and passive women's suffrage, which in this case blended with the term equality. Other issues related to the "female world", such as the protective social measures of working women and orphans, played a minor role. The IWD was connected with a specific way of agitation, in which the socialist presented narrowly defined normative patterns – mainly fighting, resolute revolutionary woman standing alongside man. The concept of a new socialist woman, which was used mainly in connection with the Labour Day before 1911, was now connected in particular with the IWD. In the rest of each year, socialist media used other mobilisation concepts – a "suffering, exploited, peaceful women-mother-caretaker" and in the Czech and Polish milieu also a variant – "woman-mother-nationalist", which was used to proclaim the emancipation of national schools. This demonstrates the installation of the IWD did not fully erode gender stereotypes in society but also in the party itself.

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrázovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.